

**Міждисциплінарна курсова робота з
дисципліни «Економічна теорія»**

на тему: **«Механізм зовнішньоекономічної політики
України : теорія та практика»**

Студента другого курсу групи Ф-21

Рибки Віталія Олеговича

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Члени комісії _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Вступ

Актуальність теми дослідження. Серйозні зміни у політичному становищі України, які відбулися після здобуття незалежності, і ситуаційні особливості теперішнього стану трансформаційних процесів в економіці значно збільшили позицію зовнішньоекономічних відносин в розвитку країни. Посилення даного фактору об'єктивно диктується здійснюваними ринковими трансформаціями, які утворюють якісно нові засади наступного соціального та економічного розвитку країни. Отже вкрай актуальним і важливим є дослідження зовнішньоекономічної політики України, визначення її основних пріоритетів та проблем.

Виконання зовнішньоекономічної діяльності проводиться із метою утворення придатних умов для економічного розвитку країни, рівноваги внутрішнього ринку, стимулювання прогресивних структурних змін в зовнішньоекономічних зв'язках суб'єктами економічної діяльності і утворення найсприятливіших умов для притягнення власної економіки в систему світового поділу праці.

Головними складовими політики в галузі зовнішньоекономічних відносин України є зовнішньоторговельна політика, яка включає імпорتنу та експортну політику, політика у галузі залучення іноземних інвестицій і національних регулювання капіталовкладень за кордоном, окрім цього, зовнішньоекономічна політика повинна виконувати завдання стосовно географічної збалансованості зовнішньоекономічних операцій із частковими регіонами та державами, що пов'язано з економічною безпекою країни.

Виходячи із положення міжнародного поділу праці, геополітичного становища України, наявного науково-технічного потенціалу, розвитку її продуктивних сил, механізм зовнішньоекономічної діяльності, який формується в країні, потрібно орієнтувати на реалізацію основної стратегічної мети зовнішньоекономічної політики - спрямування народногосподарського комплексу України у світову господарську систему.

Об'єкт дослідження- зовнішньоекономічна політика України.

Предметом дослідження – є національна економіка в умовах зовнішньоекономічної політики.

Метою даної роботи–є вивчення механізму зовнішньоекономічної політики. Для досягнення поставленої мети, потрібно вирішити такі **завдання**: суть зовнішньоекономічної політики України, та її складові, торговельна політика в Україні та її сучасний стан, оцінка політики іноземного інвестування та валютної політики України, проблеми та перспективи зовнішньоекономічної політики України.

Зміст

Вступ.....	2
1. Суть зовнішньоекономічної політики України та її складові.	5
2. Торгівельна політика в Україні та її сучасний стан	13
3. Оцінка політики іноземного інвестування та валютної політики України. .	22
4. Проблеми та перспективи зовнішньоекономічної політики України.	30
Висновки	39
Список використаної літератури	41

1. Суть зовнішньоекономічної політики України та її складові.

Зовнішньоекономічна політика за стратегічною метою є продовженням внутрішньої економічної політики, але з особистими зовнішніми факторами та інструментами для реалізації, а тому, вона тісно взаємозалежна з внутрішньою політикою. Це — національна політика країни щодо інших суб'єктів світового господарства, котрими можуть бути і держави, інститути та міжнародні організації, міжнародні акціонерні товариства. Країни в міжнародних економічних відносинах характеризуються рівнем політичного та економічного розвитку, обсягом національного капіталу, природними багатствами, життєвим рівнем населення, ступенем піднесення науки та іншими факторами. По-іншому можна сказати, зовнішньоекономічна політика — це функція політичної та економічної системи держави.[12]

Поглиблення і розвиток міжнародного поділу праці за умов територіально-адміністративної відокремленості національних економік характеризують потребу в тому, щоб міжнародні економічні ринкові відносини працювали на підставі дій об'єктивних економічних законів. Будь-який національний суб'єкт даних відносин дбає лише про свої економічні інтереси, окреслює пріоритети з врахуванням справжнього стану національної економіки, потужності національного капіталу. Через обмеження ресурсів і підвищення ефективності виробництва, найбільше в розвинутих країнах, загострюється і зростає суперництво на світовому ринку між національними товаровиробниками. Вона зміцнює диференціацію країн на слаборозвинуті та розвинуті, на бідна та багаті. Економічно сильні країни, регіональні інтеграції у змозі супроводжувати зовнішню політику з позиції сили та суттєво впливати на міжнародні екон. відносини за для обстоювання власних національних інтересів. Країни з малим рівнем розвитку змушені пристосовуватись до такого порядку і формувати власну зовнішню політику або на підставі справжніх економічних можливостей, або об'єднуватись у регіональні економічні інтеграції.[3]

У економічній літ. можна найти чималорізних трактувань зовнішньої економічної політики. Зокрема, її визначають, як один з головних макроекономічних зв'язків, який спирається на тарифи та ліцензії в сучасній торгівлі, встановлення обмінного курсу національної валюти для прискорення або вповільнення, стимулювання економічного розвивання країни. Ще значення зовнішньої економічної політики існує як система заходів, націлена на досягнення економікою певної країни, переваг на світовому ринку і разом з тим на захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів.

Найточніше суть зовнішньоекономічної політики можна зрозуміти із такого визначення: "це — так званий комплекс заходів, цілеспрямованих на підняття ефективності функціонування національної економіки у системі світового господарства" [4 с.83-84]

В навчальній та науковій літературі інколи ототожнюють поняття "зовнішньоекономічна політика" і "міжнародні економічні відносини". Але це не схожі категорії, бо політика — це хотіння, наміри суб'єкта економічної діяльності реалізувати власні економічні інтереси, а зовнішні (міжнародні) економічні відносини — це спосіб, форма фактичної здійснення намірів, політики. Тому можна повністю погодитися із тим, що зовнішньоекономічна політика — політичний курс дій суб'єктів зовнішньоекономічних відносин та діяльності, або політична стратегія суб'єкта в виконанні його зовнішньоекономічних інтересів. Зовнішньоекономічна політика держави в процесі функціонування та розвитку міжнародних економічних відносин є суб'єктивним чинником, що утворює різні суб'єктивні відносини з оцією системою. А взагалі під зовнішньоекономічною політикою потрібно розуміти форму політичної організації публічної матеріальної можливості та спроможності соціального суб'єкта формувати й реалізувати його зовнішньоекономічні інтереси та цілі у сфері міжнародних відносин.

У цьому визначенні ЗЕП поєднується формування і політики, і намірів та їхня реалізація в міжнародних відносинах, а ось міра реалізації намірів, цілей політики може бути різною (повною, частковою).

Зовнішньоекономічній політиці властиві власні особливі ознаки, на відмінно від внутрішньої економічної політики, а саме:

1) реалізація та встановлення цілей ЗЕП (якщо за стратегічною метою і внутрішня, та зовнішня економічна політика держави можуть, фактично, збігатися, то за способами реалізації— відрізняються);

2) визначення національних інтересів держави і їх погоджування з інтересами інших держав, яке може бути як конкурентним, стихійно-ринковим, так і ринково регульованим;

3) національне організаційно-інституційне і теоретично-концептуальне забезпечення ЗЕП (організаційна структура, правова, та інфраструктура національних ринкових відносин, відповідна теоретична концепція міжнародних економічних відносин, головні вектори МЄВ). [1с.84-85]

Саме собою зовнішнє середовище не визначає суті зовнішньоекономічної політики (ЗЕП), бо її формують переважно інтереси політичного панівного класу. Зміст ЗЕП відповідної держави обумовлюється її соціально-економічною організацією, а зовнішнє середовище надає ЗЕП лише форми, що відповідає об'єктивним умовам міжнародних економічних відносин на певному історичному етапі розвитку. Тому конкретна держава, інтегруючись у світове економічне співтовариство, змушена наближати свої інтереси і цілі до об'єктивної ситуації в системі міжнародних економічних відносин.

На формування і реалізацію ЗЕП впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Об'єктивним підґрунтям формування ЗЕП є зовнішні економічні потреби, які своєю чергою стають фундаментом зовнішньоекономічного інтересу, а останній реалізується через політичний інтерес, вперш за все економічний, та стає метою зовнішньоекономічної діяльності.

Виконання зовнішньоекономічного інтересу— це завжди шанс вибору форм, механізмів, способів для досягнення мети. Даний вибір залежить від розміщення партій, економічних сил, класів, соціальних груп, від певних систем

політичних відносин, політичної партії або панівного класу, теоретичної економічної концепції, ідеології та інших факторів. Тому зовнішньоекономічна політика країни постійно має високий рівень суб'єктивізму, оскільки залежить від зацікавлень певного класу, політичної партії або соціальної партії, блоку партій в уряді.

Структурними елементами зовнішньої економічної політики є суб'єкти суб'єкти, і ресурси (організаційні, матеріально-технічні, адміністративні, духовні та людські). Будь-який суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності турбується про свої інтереси та цілі. Центральним суб'єктом ЗЕП та МЕН є держава, отже засадничим принципом зовнішньоекономічної діяльності виступає принцип всеосяжності, який означає загальнообов'язковість вирішень держави для усіх суб'єктів міжнародних економічних відносин. Носіями і втілювачами зовнішньоекономічних зацікавлень є юридичні та фізичні особи як суб'єкти ЗЕП, які обстають свої інтереси.

Держава як втілювач і виразник націонал. економічного інтересу теж має свої цілі або зовнішньоекономічної політики, яке складається з головних і стратегічних цілей [1, с. 85—86].

Першорядною метою зовнішньоекономічної політики є забезпечення добробуту людей і розвиток особистості за умови економічної незалежності держави і стабільного економічного зростання.

Виділяють різні типи стратегічних цілей: кількісні (наприклад, зростання зовнішньоторговельного обороту); якісні (підвищення конкурентоспроможності товарів на світовому ринку); короткострокові (стимулювання експорту), середньострокові (створення спільних високотехнологічних підприємств з іноземними партнерами); довгострокові (регіональна інтеграція та довгострокове співробітництво з певними країнами).

Наприклад, вступ України до Європейського Союзу є не стратегічною метою, а способом реалізації такої мети.

Виконання усіх стратегічних цілей повинне бути підконтрольна генеральній меті, а завершальним завданням державної ЗЕП є оновлення

соціально-економічних відносин й зміцнення економічних відносин у державі.

Деякі цілі за їхнім значенням в досягненні кінцевої мети можуть існувати:

а) автономними; б) гармонійними; в) суперечливими, які частково перегороджують одна одну; г) взаємовиключними, які суперечать одна одну; д) домінувальними, які відбивають пріоритети ЗЕП.

Варто зауважити, що зовнішня екон. політика перемінна та нестабільна, оскільки на неї позначаються різноманітні зовнішні та внутрішні фактори: становище національної економіки, соціально-політична ситуація в певній країні, міжнародна ситуація в системі міжн. відносин тощо. Зовнішньоекономічну політику можна проаналізувати з двох сторін: наступального і захисного. Будь-яка держава залежно від розвитку системи ринкових міжнародних відносин і національної економіки проводить таку зовнішньоекономічну політику, яка відповідає її національним, перше за все економічним інтересам. У економічній теорії розглянуто декілька головних напрямків реалізації та формування зовнішньоекономічної політики.

Історично першим напрямком ЗЕП на етапі розвитку зовнішньої торгівлі у феодальному суспільстві становив меркантилізм. Прихильники цієї політики вважали, що підґрунтям феодального суспільства є купецький капітал, переважно грошовий. Отже багатство держави уподібнювали з нагромадженням грошей (срібла, золота) і припускали, що зовнішня торгівля як напрям ЗЕП повинна бути зорієнтована на збагачення дорогоцінних металів способом виконання політики обмеження імпорту і збільшення експорту за допомогою втручання та контролю країни за станом імпорту та експорту.

Основним засобом обмеження імпорту товару на внутрішній ринок - мито. До колоній товари можна ввозити тільки із метрополії, постачання з других країн заборонялося або обмежувалося.[7]

Із розвитком продуктивних сил суспільства та переходом до капіталістичного способу виробництва виникає другий напрямок ЗЕП— протекціонізм, завдання якого полягало не в нагромадженні грошей державою, а в захисті національної економіки, національних товаровиробників за

допомогою мита і кількісного обмеження імпорту, а іноді й експорту.

З розвитком капіталістичного способу виробництва, підвищенням ефективності виробництва, особливо у промислово розвинутих країнах, політика протекціонізму все більше суперечила економічним інтересам капіталістичних виробників, яким потрібні були нові ринки збуту. Ця політика заважала експансії капіталу. На шляху реалізації зростаючої кількості більш дешевих товарів машинного виробництва постали перепони, створені політикою протекціонізму. Світовий ринок було поділено на сектори та регіональні ринки на основі метрополій та залежних від них країн.

Об'єктивні потреби розвитку капіталістичного виробництва, зростання обсягів виробництва привели до появи нового напрямку— концепції "вільної торгівлі", яку розробили представники класичної англійської політичної економії А. Сміт та Д. Рікардо. Основоположна ідея цього вчення полягала в тому, що найбільшу вигоду здобувають країни, які беруть активну участь у міжнародному поділі праці на підставі витрат виробництва або затрат праці (абсолютних— за А. Смітом і відносних— за Д. Рікардо). Ці погляди в дальшому поглибили Е. Хекшер та Б. Олін, які сформулювали так звану теорію чинників виробництва, а також інші вчені.

Сутність поглядів прибічників "вільної торгівлі" суперечила переконанням як меркантилістів, так і представників протекціонізму, тому що ліберали рекомендували державі максимально обмежити втручання в економіку, у т. ч. у зовнішньоекономічну діяльність, зокрема в зовнішню торгівлю. Втручання допускалося лише в окремих випадках: для гарантування безпеки і зміцнення обороноздатності країни або централізації державної підтримки експорту, що здійснюється іншою державою.

Сьогодні в торговельно-політичній практиці широко застосовуються зразу обидва напрямки зовнішньоекономічної політики — як протекціонізм, так і політика вільної торгівлі. Поодиноці їх практично ніколи не використовують.

Індустріально розвинені країни світу стосовно слаборозвинених країн діють під гаслом лібералізації ринкових відносин, ліквідації перешкод на шляху

руху товару, вільної торгівлі. Втім якщо внутрішня економіка чи певні галузі розвинених країн недостатньо конкурентоспроможні на світовому ринку і потребують державного захисту в національних інтересах, тоді уряди країн супроводжують політику протекціонізму щодо країн, які виробляють більш конкурентоспроможну продукцію. Аналіз показує що до остатнього часу основним напрямком ЗЕП являвся протекціонізм, вільна торгівля була наявною тільки епізодично на тлі уживання політики протекціонізму.[4]

Появлення монополізації і монополії окремих галузей довела до виникнення четвертого спрямування ЗЕП — надпротекціонізму, або наступального протекціонізму. Його несхожість від протекціонізму вільної конкуренції полягає у тому, що він захищає інтереси найрозвинутіших монополізованих галузей економіки, як тоді протекціонізм у домонополістичній стадії розвитку був цілеспрямований на захист від чужоземної конкуренції найслабкіших, неконкурентоспроможних сфер економіки. Завдання такої політики полягає у тому, щоб з-за рахунок високих монопольних цін на внутрішньому ринку одержувати монопольно високий прибуток, що дає змогу агресивно наступати на позиції суперників на світовому ринку.[19]

Під час теперішньої НТР, поглиблення інтернаціонального поділу праці та загострення конкуренції на світовому ринку посилюються процеси інтернаціоналізації та інтеграції, що справляє зростаючий вплив на формування і реалізацію зовнішньоекономічної політики. Створення різних регіональних та міждержавних інтеграційних союзів (як-от ЄС) зумовили появлення нового напрямку ЗЕП — спільного протекціонізму. Його помітною рисою є лібералізація взаємної торгівлі (але узгодженої між країнами інтеграції) та проведення узгодженої однієї протекціоністської політики щодо других країн. Прикладом такої політики є стосунки між ЄС та США, другими країнами.

За сучасних умов у формуванні ЗЕП активну роль виконують держава, монополістичні групи та створені ними різні асоціації, комітети та інші національні й галузеві об'єднання національного капіталу, між якими існують

певні розбіжності, що пояснює певну компромісність економічної політики.

Ринкові відносини стають все більше регульованими, а тому, значного регулятивного впливу пізнають і зовнішньоекономічні відносини, тобто формування та виконання ЗЕП кожної країни.

Діють на зовнішньоекономічні відносини країн та міждержавні міжнародні офіційні та неофіційні інститути (наради семи найвпливовіших країн, проводяться з 1975 р.; Міжнародне енергетичне агентство, утворене 1974 року; ГАТТ-СОТ; МВФ, Світовий банк, ОЕСР тощо).

Також чималий вплив на МЕВ справляють ТНК, пов'язано між собою угодами про ціни, розподіл ринків, ціни, захист патентів, умови продажу, тощо. Такі угоди утворюють перешкоди для імпорту не менш відчутні, аніж ті, що робляться за підтримкою простих торговельно-політичних бар'єрів. Це— приватномонополістичний протекціонізм як специфічна риса сучасної зовнішньоекономічної політики, що дістала назву обмежувальної практики монополій.

Зовнішньоекономічна політика країн світу сьогодні формується за активної дії глобалізації. Під глобалізацією в економічній науці, як заведено, розуміють вільний рух між країнами товарів і факторів виробництва (праці, капіталу, знань). Існують різні погляди і визначення глобалізації, але головними її критеріями є діалектична взаємодія природи, людини і суспільства за умов сучасної НТР. Учені вважають, що глобалізація почалася з кінця ХІХ ст.

Особливим напрямком ЗЕП, яка проводилась у СРСР та інших соціалістичних країнах, була політика монополії зовнішньої торгівлі як виключне право на здійснення зовнішньоекономічних зв'язків країни.

Головними складниками і засобами зовнішньоекономічної політики є торговельна політика, кредитно-грошова політика, валютно-кредитна політика, двосторонні та багатосторонні договори та угоди, митно-тарифні засоби, нетарифні засоби тощо. [14]

2. Торгівельна політика в Україні та її сучасний стан

Кардинальні зміни України, перехід до ринкової економіки відкритого типу, геополітичні позиції унаслідок розпаду СРСР зробили принципово нові умови для зовнішньоекономічного розвитку країни. Результати змін для економіки України, так і для її становища у світі мають далеко неоднозначний характер.

Передусім, істотно підвищилася роль зовнішньоекономічного фактора у національній економіці. Окрім далекого зарубіжжя, зовнішньоекономічними стали для України відносини із колишніми союзними республіками.

Радикально змінився і самий характер української зовнішньоекономічної діяльності. Із ліквідацією державної монополії на зовнішньоекономічні операції прямий вихід на зовнішні ринки отримали десятки тисяч підприємницьких структур і українських підприємств.

Для багатьох з них ЗЕД стала невіддільною частиною щоденної господарської практики. Зацікавлення суб'єктів господарства є нині в якості важливого фактора, який визначає становище українського експорту й імпорту. У їхньому розпорядженні зосереджується також головна частина прибутків від зовнішньоекономічних діяльностей.[3]

Зовнішньоекономічна політика, що проводиться в Україні, стала катализатором ринкових перетворень у країні. В той же час вона сприяла вирішенню певних поточних господарських завдань, пов'язаних основним чином з допомогою української економіки в умовах кризи. Для більшості українських виробників експорт став основним джерелом "виживання".[7]

Завдяки імпорту удалося наповнити торгові прилавки у нашій країні різними, дефіцитними в минулому товарами.

Лібералізація українських зовнішньоекономічних взаємовідносин створила потенційні можливості для подолання минулої автаркії та реальної інтеграції країни у світове господарство. Вимоги і кон'юнктура світових ринків становили важливим фактором, який визначає пропорції і ціни відтворення,

загальну ситуацію в країні. В міжнародних економічних організаціях Україна визнана країною з перехідною економікою, що спрощує її шлях до фінансових ресурсів Заходу і відкриває шлях до зняття дискримінаційних обмежень у торгівлі, що практикуються розвинутими країнами.

З іншого боку, склався ряд факторів, що негативно впливають на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків і роблять важкими умови для її рівноправної інтеграції у світове господарство.

Під впливом економічної кризи, яка викликала різкий спад виробництва і платоспроможного попиту усередині країни, відбулося згортання торгово-економічного обміну із закордонними країнами, особливо із ближнім зарубіжжям. Загальний зовнішньоторговельний оборот України хоча і почав зростати після різкого падіння в 1992 р., був у 1998 р з країнами СНД у 4,6 рази меншим, ніж у 1991 році, а у 1999 році порівняно з 1996 роком скоротився в 2.3 рази. Істотно змінився й зміст зовнішньоекономічних зв'язків. У нових умовах виявилася нежиттєздатною значна частина колишньої системи виробничої спеціалізації і кооперації, науково-технічного обміну, технічного сприяння та інвестиційного співробітництва.[13]

Хитким є і валютно-фінансове становище України. Головним показником фінансової кризи в Україні є бюджетний дефіцит країни, який виявляється в незбалансованості макроекономічних показників. Криза фінансів виливається у великий бюджетний дефіцит та значний державний борг. Неконтрольований дефіцит бюджету веде до жорсткої податкової політики, спаду виробництва, зростання цін та збільшення грошової емісії.

Причому, бюджетний дефіцит в Україні йде паралельно з товарним дефіцитом, наслідком чого має місце заповнення внутрішнього ринку імпортними товарами, що ще більше поглиблює негаразди вітчизняного виробника. Темп зростання обсягів промислового виробництва за період січень-вересень 2000 р. у процентах до відповідного періоду попереднього року досяг 11.9%, приріст споживчих цін за десять місяців 2000 р. становив 23.3% (у відповідному періоді 1999 р. — 11.3%). Номінальний обсяг валового

внутрішнього продукту передбачається на рівні 137 млрд. грн.

З 1994 року держава, формуючи єдиний для всіх суб'єктів господарювання механізм регулювання ЗЕД, час від часу вносила до нього певні зміни, що давали перевагу деяким галузям, підприємствам і регіонам у формі індивідуалізованих пільг по сплаті мит, податку на додану вартість (ПДВ) і продажу валютного виторгу від експорту. Зазначені пільги були прихованими дотаціями із бюджету зовнішньоекономічних операцій окремих виробничих і комерційних структур. Ламаючи один із найважливіших ринкових принципів — рівність умов для всіх суб'єктів, пільги до того ж скорочували доходну частину бюджету і давали можливість їхнім одержувачам проводити дуже прибуткові зовнішньоторговельні операції. Скасування зовнішньоекономічних привілеїв, які були проголошені державою у 1998р., так і не були доведені до кінця.

Одна з головних причин "відпливу" капіталу — несприятливий інвестиційний клімат у країні. Водночас, відсутність митно-валютного контролю в перші роки реформ, слабка взаємодія між митною службою і банківською системою створили умови для посилення відтоку капіталу через легальні канали — експортні, імпорتنі і бартерні операції.

Гострою проблемою стала також "доларизація" грошового обігу країни. За останні роки в Україну ввозяться десятки мільярдів доларів готівкової валюти. За цей рахунок оплачуються "човникові" операції і закордонні поїздки, відбувається "відмивання" кримінально нажитих капіталів. Це, природно, підриває контроль держави за грошовим обігом на фінансовому ринку країни.

Наростає загроза витіснення України і з ринків ближнього зарубіжжя. У ставленні до України розвинених держав, що стали її основними торговими партнерами, чітко виявляється прагнення максимально використовувати у своїх інтересах сировинний потенціал і трудові ресурси країни, не допускаючи в той самий час перетворення її на конкурента на світових ринках, особливо в наукомістких видах продукції.

Стосовно України, то обсяги зовнішньої торгівлі в 2010-20012 роках та

першій половині 2013 року неухильно зросли. Так, на початку 2010 року прогнозувалося неминуче падіння основних показників зовнішньої торгівлі. Дійсно, ще на старті розвиток зовнішньої торгівлі дещо гальмувався. Однак подальший її розвиток спростував скептичні прогнози. Особливо у липні - серпні 2010 р. ситуація почала поліпшуватися.

За січень - вересень зовнішньоторговельний оборот товарів та послуг збільшився на 4,6% й досяг рівня 25 млрд. дол., у тому числі експорт зріс на 4% та становив 13,6 млрд. дол., а імпорт - на 5,3% і становив 11,4 млрд. дол. Сальдо зовнішньої торгівлі склалося позитивним у сумі 2,1 млрд. дол. Слід зазначити, що баланс торгівлі товарами склався позитивним у сумі 409,8 млн. дол. проти 642,5 млн. дол. за аналогічний період 2009 року.

У січні - серпні 2010 р. тривав процес диверсифікації зовнішньої торгівлі України.[7]

Питома вага країн СНД у зовнішній торгівлі товарами та послугами зменшилася у січні - серпні 2010 р. до 40,3% проти 44,1% у січні - серпні 2009 р., тоді як питома вага інших країн світу збільшилася з 55,9% у січні - серпні 2009 р. до 59,7% у січні - серпні поточного року.

Зростання експорту товарів на 3,2% відбулося за рахунок збільшення поставок до країн Європи на 5,7%, Азії - у 1,3 рази, Африки - у 1,1 рази. У результаті питома вага інших країн світу в експорті товарів та послуг у січні - серпні 2010 р. становила 69,3% проти 64,3% у січні - серпні 2009 р. За рахунок зменшення експорту товарів до Російської Федерації на 24,3%, або на 635,8 млн. дол., питома вага країн СНД в експорті товарів та послуг у січні - серпні 2010 р. зменшилася до 30,7% проти 35,7% за аналогічний період минулого року.

Щодо імпорту, то у січні - серпні 2010 р. відбулося збільшення питомої ваги інших країн світу в структурі імпорту товарів та послуг внаслідок збільшення поставок із країн Азії в 1,3 рази, із країн Європи - на 12,5%, із країн Америки - у 1,3 рази, Австралії та Океанії - у 1,4 рази. Водночас за рахунок зменшення імпортних поставок товарів з країн СНД на 0,4% їх питома вага в

імпорту товарів та послуг у січні - серпні 2010 р. становила 51,6% проти 54,2% за аналогічний період минулого року.

У структурі експорту товарів сталися певні зрушення, а саме збільшилася питома вага мінеральних продуктів (головним чином за рахунок збільшення обсягів експорту нафтопродуктів) з 10,2% у січні - серпні минулого року до 12,6% у січні - серпні 2010 року. В експорті товарів простежувалося збільшення питомої ваги продукції агропромислового комплексу та харчової промисловості з 9,2% у січні - серпні 2009 р. до 11,3% у 2010-му році (за рахунок збільшення експорту зернових культур). Разом з тим зменшилася питома вага продукції машинобудування і металообробки з 14,9 до 13,8% та продукції чорної металургії, яка у січні – серпні 2010-го року в експорті товарів становила 33,8% проти 36,0% у січні - серпні 2009 р.

Експорт товарів у січні - серпні 2010 р. зріс на 3,2%. Зростання експорту здійснювалося переважно за рахунок збільшення експорту зернових культур (у 4,5 рази, або на 369,1 млн. дол.), нафтопродуктів (у 1,4 рази, або на 275,7 млн. дол.), інструментів (у 1,9 рази, або на 209,7 млн. дол.), а також за рахунок збільшення виробництва продукції харчової промисловості на 11,2%, або на 31,2 млн. дол., виробів із чорних металів - на 0,5%, або на 15,9 млн. дол., локомотивів залізничних - у 2,1 рази, або 88,3 млн. дол., приладів і апаратів - у 2,4 рази, або на 59,9 млн. дол.[12]

Саме завдяки вищезазначеним товарним групам вдалося досягти помірного приросту загального експорту.

Незадовільним у січні - серпні поточного року був експорт виробів з чорних металів, обсяги яких скоротилися на 27,8%, або на 131,8 млн. дол., що викликано скороченням експорту виробів з чорних металів до Російської Федерації більш ніж у 1,6 рази, або на 168,8 млн. дол., передусім через скорочення попиту на сталеві труби на російському ринку.

Останнім часом у зв'язку з поживленням Азіатського та Близькосхідного ринків практично відновилася торгівля чорними металами, тобто якщо за січень - червень експорт чорних металів був меншим за аналогічний період минулого

року на 2,8%, то за січень - серпень він був більшим на 0,5%.

Скоротився експорт продукції хімічної промисловості на 152,2 млн. дол. (на 12,7%). Тенденція зменшення експорту зазначеної продукції спостерігається продовж останніх двох років що пов'язано, по-перше, з введенням потужностей з виробництва схожої продукції в країнах - головних імпортерах української продукції (Росія, Китай) та загальним погіршенням світової кон'юнктури на часткові види товарів хімічної промисловості (екстракти дубильні та красильні, аміак, хімічні сполуки, продукти неорганічної хімії, інші хімічні сполуки).

Щодо структури імпорту товарів то в січні - серпні цього року збереглася оптимальна структура імпорту, у якій понад 80% займає продукція та сировина промислово-технічного призначення (продукція машинобудування - 22,4% технічна сировина - 17%, енергоносії - 39%, продукція машинобудування - 22,4% тощ).

Незважаючи на результативну структуру імпорту, у січні - серпні 2010 року порівняно з січнем – серпн. 2009 року піднялися обсяги надходжень м'яса і субпродуктів харчових - в 1,5 рази (на 7,2 млн. доларів); мийних засобів - в 1,3 рази (на 9 млн. дол.); фармацевтичних товарів – на 21,7% (на 42,5 млн. дол.); добрив - у 1,8 рази (на 15,9 млн. доларів); засобів наземного транспорту - в 1,6 рази (на 202,1 млн. доларів) тощо.

З врахуванням тенденцій розвитку торгівлі в січні - серпні, і особливо у липні (збільшення експорту товарів до липня минулого року було 7,9%) та серпні (збільшення експорту товарів до серпня минулого року було 10,5%), розмір зовнішньоторговельного обороту послуг та товарів до кінця цього року очікується у сумі 38,1 млрд. дол. із збільшенням на 3,7%, у тому числі експорт буде 20,6 млрд. дол. із збільшенням на 3,9%, а імпорт - 17,5 млрд. доларів із збільшенням на 3,4%. [5]

За результатами року передбачається позитивне сальдо торгівлі послугами та товарами обсягом 3,1 млрд. дол. (але його досягнення буде пов'язано з підвищенням в II півріччі ставки за транзит через територію України

природного газу з Росії від 2,09 дол. за 1000 куб. метр на 100 км до 2,46 дол.).

У II півріччі 2010 року прогнозувалося збільшення поставок зернових, рапсу, олійної продукції, що повинно забезпечуватися позитивною кон'юктурою на світових ринках цих товарів та сезонним попитом. В цьому ж півріччі експорт товарів АПК зріс на 7,5% порівняно з I півріччям 2010 року.

Експорт продукції машинобудівного комплексу (товарні групи 84 та 85) відзначається тенденцією деякої нестабільності, яка у другій половині 2010 р., і його збільшення за рік у цілому становитиме 5 - 5,5%.

2011 рік для України починався дуже вдало. Так, зростання на світових ринках в січні-липні цін на 15-60% в першу чергу на метали, сільськогосподарську продукцію, машини та обладнання тощо, призвели до суттєвого зростання доходів вітчизняних підприємств, які були зорієнтовані на експорт.

В той же час, високими темпами зростали і обсяги імпорту, особливо після того, як в квітні 2011 року Україна вступила в світову організацію торгівлі і суттєво були знижені митні ставки на основні імпортовані товари.

Зазначимо, що таке зростання тривало доти, поки Україну та її основних торгових партнерів не торкнулась світова економічна криза. Після зниження купівельної спроможності населення внаслідок кризи в провідних країнах світу різко знизилися ціни на сировинну продукцію, в першу чергу на метал та сталевий прокат. Це призвело до різкого (від 15 до 70% в різні місяці) скорочення експорту. Незначно в темпах падіння відставав з осені 2011 року і імпорт.

Внаслідок суттєвої девальвації гривні в нашій країні імпортована продукція подорожчала приблизно в 1,5 раз і на фоні зниження доходів населення стала неконкурентоспроможною на вітчизняному ринку. На певні види імпортованої продукції (наприклад, автомобілі) попит, і, відповідну обсяги ввезення скоротились в 3-4 рази.[10]

Зазначу, що в 2011 році ситуація змінилася мало. Через введення 13% - ої надбавки до митних тарифів на товари некритичного імпорту обсяги імпорту

ще більше скоротилися і вперше з 2008 року стали меншими за обсяги експорту. В той же час, експорт також суттєво відстає від показників, що були 1-2 роки тому. Певне коливання на досить низькому рівні на товари, які є основними експортними статтями нашої держави, не дозволяє що експорт буде зростати в середньостроковій перспективі. Про зростання експортно-імпортних операцій можна буде вести мову тоді, коли буде подолано світову фінансову кризу, причому як в Україні, так і в наших головних торговельних партнерів.

Розгляд останніх досліджень, у яких сформовано вирішення проблеми. Реалізація та становлення українським урядом виразної політики щодо формування торговельної політики регіонів України визиває гострі дискусії в політичному, економічному, середовищі держави.

Формування торговельної політики України в ході інтеграції у світове господарство з огляду на особливості перехідних економічних систем та наявних співвідношень негативних і позитивних ефектів економічної інтеграції, вимагає визначення її головних детермінант та вивчення особливостей торговельного розвитку регіонів. В українській економічній літературі проблеми визначення специфік формування торгової політики України вивчали: В.Будкін, В. Гасць, Ю. Пахомов, І. Бураковський, А. Гальчнський, А. Філіпенко, В. Чужиков.

Важливий вклад в дослідження проблеми формування торгової політики національних держав внесли такі іноземні науковці, як Р. Вернон, М. Познер, М. Емерсон, М. Кемп, П. Кругмен, Д. Рікардо, та ін. Міжнародна торгівля на сьогоднішньому етапі пожвавлення світогосподарських зв'язків лишається основною за вартісними розмірами формою сьогочасних міжнародних економічних відносин. Ступінь відкритості національної економіки розкриває її рівень, участь в зовнішній торгівлі. Для комплексного аналізу тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України можна використовувати традиційні показники: взаємозв'язок експорту до величини ВВП, відношення імпорту до ВВП, а також сальдо зовнішньоторговельної співпраці регіонів України та показник валового регіонального продукту.[14]

Аналізуючи проблему співвідношення зовнішньоекономічної лібералізації і протекціонізму в Україні, необхідно звернути увагу на основний висновок, що міститься в одному з останніх досліджень західноєвропейських вчених з проблем економічної трансформації різних країн, постсоціалістичних зокрема. На ранніх стадіях переходу до ринкової економіки лібералізація зовнішньої торгівлі не тільки не буде сприяти модернізації економіки, але навіть може їй зашкодити. Немає прикладу великої країни, що провела б успішну модернізацію, не вдаючись до поєднання "вільного підприємництва" з державним втручанням. Керування ринком і пряме втручання в ринкові відносини є частиною процесу будування ринку. Якщо просто викинути неконкурентоспроможну галузь у глобальний ринок, то це не приведе до появи конкурентоспроможних фірм, що добре орієнтуються в ринкових відносинах. Спеціалісти заходу рекомендують змиритися з необхідністю тимчасового захисту національного ринку в тих випадках, коли швидка і беззастережна лібералізація загрожує настільки ж швидкою руйнацією виробничого потенціалу і появою перешкод на шляху зростання, пов'язаних із погіршенням стану платіжного балансу.

Отже, оптимальне поєднання зовнішньоекономічної відкритості і протекціонізму, повинно стати, на наш погляд, основою формування нової моделі для України в сучасних умовах. При цьому зовнішньоекономічна відкритість повинна являти собою поступовий процес, який має свою етапність, структурні особливості і може розвиватися тільки в тісному зв'язку з загальним ходом перетворення української економіки.[13]

3. Оцінка політики іноземного інвестування та валютної політики України.

Серед широкого кола питань, які розглядаються зовнішньоекономічною політикою, на сьогодні однією з найактуальніших є політика іноземного інвестування.

До кінцевого часу країни, що розвиваються – імпортували капітал, а країни, які розвинені – експортували.. У 80—90 р. корінним чином змінилися структура і напрямки інвестиційних процесів. Інші інвестиції нових індустріальних та розвинутих державвиконають суттєву роль в економіках таких країн : США, Німеччина, Японія, тощо. Для багатьох країн із перехідною економікою іноземні інвестиції стають головним фактором їх ефективного розвитку.[6,с.43]

Інвестиційний міжнародний ринок — сукупність економічних відносин, які створюються між різними країнами щодо вкладення та залучення міжнародних інвестицій, після чого формуються пропозиція та попит на інвестиції, ціни на інвестиції, конкуренція в інвестиційному оточенні. Інвестиційний міжнародний ринок є регулятором сукупності суспільно-економічних відношень, що виникають між покупцем і продавцем інвестиційних ресурсів, які розташовані у різних країнах.

Неможливе функціонування міжнародного інвестиційного ринку без відповідної інфраструктури: інвестиційних фондів і компаній, кредитних інститутів, фондових бірж тощо.Інвестиційна міжнародна діяльність є сукупністю практичних дій суб'єктів господарювання щодо вкладення міжнародних інвестицій. Вона перерозподіляє у часі й просторі ресурси між ок суб'єктами та об'єктами різних країн.

Експортування капіталів зумовлюється дією низки чинників:

- надлишком капіталів у країні (що може спричинити, зокрема, падіння норми прибутку);
- потребою у нових ринках збуту (у тому числі товарів, у яких закінчився «життєвий цикл»);

- формуванням певного рівня конкурентоспроможності економіки;
- міжнародним поділом праці;
- транснаціоналізацією світової економіки;
- пошуком стабільних умов застосування капіталів;
- політичними мотивами;
- особистими мотивами тощо.

Необхідність залучення іноземних інвестицій виникає за:

- обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів;
- в низької інвестиційної активності власних інвесторів;
- необхідності залучення разом з інвестиціями нової техніки і технології;
- бажання створити конкурентоспроможну економіку, освоїти світові ринки, необхідності посилення «відкритості» економіки;
- потреби в модернізації соціальної структури суспільства;
- наявності політичних мотивів тощо.[20,с.153]

Упродовж останніх 25 років ринки капіталу стають глобальними і відображають фінансову сторону обміну товарами та послугами. Лише за 10 років, з 1986 до 1996, загальна сума накопичення прямих іноземних інвестицій (2 трлн дол.) майже у 2,7 разу перевищила суму, нагромаджену за весь попередній (до 1986 року) період. У 1999 році прямі іноземні інвестиції, вкладені в економіку країн світу, збільшилися порівняно з попереднім роком на 25 % і досягли 827 млрд. дол. Дві третини від цієї суми (609 млрд. дол.) припадає на розвинені країни. Найбільшим реципієнтом є США, а серед країн Євросоюзу — Швеція. У країни, що розвиваються, надійшло 198 млрд. дол. (зростання — 15%). Тому є підстави стверджувати, що приплив саме прямих іноземних інвестицій став одним із чинників, які прискорюють розвиток світової економіки.

Однією з найголовніших причин стрімкого зростання прямих іноземних інвестицій є формування і швидкий розвиток міжнародних компаній нового типу — транснаціональних корпорацій (ТНК): на початку 70-х років їх налічувалося 7,5 тис, через десять років — 12 тис, у середині 90-х — понад 40

тис. ТНК контролюють до 90 % усіх прямих іноземних інвестицій світу. Українські вчені, посилаючись на висновки експертів, наводять дані про прогноз розвитку світового ринку капіталу: за найближчі 10 років він має зрости у десять разів — до 200 трлн дол., внаслідок чого темпи зростання світової економіки сягнуть 20 %.[15]

Міжнародна інвестиційна діяльність зумовлена розвитком господарських зв'язків між країнами світу і залежить як від об'єктивних економічних законів, так і від політико-економічної мети діяльності держав у світовому політичному й економічному просторі. Дія цих чинників суттєво позначається на інтенсивності й напрямках міжнародної міграції капіталів.

За даними Державного комітету статистики, станом на 1 січня 2004 року загальний обсяг вкладених в українську економіку прямих іноземних інвестицій становив 6657,6 млн. дол. В розрахунку на одну особу обсяг прямих інвестицій складає 150 дол. США.

У більшості постсоціалістичних країн ці показники є значно вищими: у Чехії — 4 тис. дол. США, в Угорщині — 2,4 тис. дол. США, у Польщі — 1 тис. дол. США, в Росії — 370 дол. США.

Серед країн світу лідерами прямого інвестування в українську економіку є США (1074,8 млн. дол., або 16,2 % від загального обсягу) Кіпр (779,2 млн. дол., або 11,7%), Великобританія (686,1 млн. дол., або 10,3 %).

Серед регіонів України лідерами у залученні прямих іноземних інвестицій є Київ (2123,4 млн. дол., або 31,2% до загального обсягу), Дніпропетровська (598,4 млн. дол., або 9 %), Київська (473,7 млн. дол., або 7,1 %) і Донецька (434,2 млн. дол., або 6,5 %) області. За даними Мінпромполітики, у галузях промисловості зареєстровано близько 2 тисяч спільних підприємств, із них лише половина випускає продукцію. За видами економічної діяльності пріоритет отримання прямих інвестицій продовжує належати оптовій торгівлі та посередництву у торгівлі — 996,0 млн. дол. США (14,0 %), харчовій промисловості та переробці сільськогосподарських продуктів — 988,0 млн. дол. США (13,9 %), машинобудуванню — 597,0 млн.

дол. США (8 %), фінансовій діяльності — 491 млн. дол. США (7,0%), металургії та обробці металу — 388 млн. дол. США (5,4 %).

Аналіз структури іноземного інвестування промисловості дає змогу дійти таких висновків. По-перше, іноземний інвестор вкладає кошти у не капіталомісткі галузі, які можуть забезпечити, за певних обставин, швидку окупність капіталу. По-друге, рівень інвестування у капіталомісткі галузі (машинобудування та металообробка, металургія, транспорт і зв'язок, наука й наукове обслуговування) щорічно падає. По-третє, іноземні інвестори охоче вкладають кошти лише у рентабельні галузі (що й не дивно).[18]

Усі заходи, які пропонуються для підвищення інвестиційної привабливості української економіки для капіталу нерезидентів, можуть поділятися на дві великі групи: заходи, що впливають на всіх, і заходи, що впливають тільки на іноземних інвесторів. Найгостріші проблеми підвищення інвестиційної привабливості української економіки виникають у макроекономічній сфері. Розв'язувати їх треба з урахуванням інтересів і внутрішніх, і іноземних інвесторів.

Компанії з іноземними інвестиціями, як правило, дуже уважно ставляться до системи інвестиційних пільг у країні, що приймає. Бо такі пільги — важливий елемент підвищення конкурентного становища фірми та забезпечення її панівного господарського і фінансового становища. На Заході основна кількість пільг, якими можуть скористатися іноземні інвестори, пільги загальноєкономічні. Вони поширюються на всі компанії, котрі інвестують свої кошти, — на національні й на іноземні. У країнах, що розвиваються, та у країнах із перехідною економікою існують окремі спеціальні пільги для іноземних інвесторів. Особливо багато цих пільг надається в офшорних зонах.

Щодо валютної політики України, то валютна політика являє собою сукупність економічних, юридичних і організаційних форм і методів в галузі валютних відносин, здійснюваних державою і міжнародними валютно-фінансовими організаціями.[16]

Кінцевими цілями валютної політики є стратегічні цілі монетарної

політики взагалі — зростання зайнятості та виробництва ВВП, стабілізація цін.

Крім загальномонетарних цілей, валютна політика має свої специфічні цілі, що реалізуються переважно у валютній сфері, і теж справляють істотний вплив на розвиток реального сектору економіки. Це, зокрема:

- лібералізація валютних відносин у країні;
- забезпечення збалансованості платіжного балансу та стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний ринок;
- забезпечення високого рівня конвертованості національної валюти;
- захист іноземних та національних інвестицій у країні;
- забезпечення стабільності курсу національної валюти.

Досягнення цілей валютної політики забезпечується через законодавче регулювання валютних відносин (валютне регулювання) і контроль за виконанням установлених вимог, норм і правил (валютний контроль). Тому поняття валютної політики і валютного регулювання тісно між собою пов'язані. При широкому трактуванні валютної політики валютне регулювання і контроль є по суті, її складовими.

Сферою дії валютної політики є валютний ринок і ринок дорогоцінних металів і каменів.

Поточна валютна політика підрозділяється на дисконтну політику і девізну політику. До валютної політики також належать валютне субсидування і диверсифікація валютних резервів.

Задачею поточної валютної політики є забезпечення нормального функціонування системи, підтримка рівноваги платіжних балансів.

Валютна дисконтна політика представляє собою систему економічних і організаційних заходів по збалансуванню платіжних зобов'язань, орієнтовану на коригування валютного курсу. Ця політика проявляється у впливі на стан грошового попиту, динаміку і рівень цін, обсяг грошової маси, міграцію короткострокових інвестицій.

Валютна девізна політика — це система регулювання валютного курсу покупками і продажем валюти за допомогою валютної інтервенції і валютних

обмежень.

Валютна інтервенція — це цільова операція Національного Банку України по купівлі-продажу іноземної валюти для обмеження динаміки курсу національної валюти визначеними межами його підвищення чи зниження.

Проте слід мати на увазі, що валютні інтервенції впливають не тільки на кон'юнктуру валютного ринку і динаміку валютного курсу, а й на кон'юнктуру ринку грошей та товарних ринків. Адже продаж іноземної валюти за національну призводить до зменшення маси грошей в обігу і пропозиції грошей, що спричиняє зростання рівня відсотка, скорочення платоспроможного попиту.

Щоб уникнути негативного впливу подібних наслідків валютної інтервенції на реальний сектор економіки, одночасно з операціями валютної інтервенції проводять стерилізуючі операції на відкритому ринку протилежного спрямування: у разі продажу іноземної валюти на валютному ринку на таку ж суму на відкритому ринку купують цінні папери, а при купівлі іноземної валюти продають цінні папери. Такі операції називаються стерилізованою інтервенцією.[15]

Валютні обмеження являють собою систему економічних, правових, організаційних заходів, що регламентують операції з національною й іноземною валютою, золотом і т. д.

Найбільш жорсткими обмеженнями, що застосовувалися НБУ в його валютній політиці перехідного періоду, були:

- введення обов'язкового продажу підприємствами експортної виручки в інвалюті (на 100 % чи на 50 %);
- заборона (чи обмеження) надання підприємствами-резидентами комерційного кредиту контрагентам-нерезидентам;
- заборона спекулятивних валютних операцій на ринку;
- заборона резидентам, у тому числі банкам, надавати грошові позички нерезидентам за рахунок ресурсів, мобілізованих усередині країни. Такі позички дозволяються тільки за рахунок коштів, позичених на зовнішньому

ринку;

- заборона вивозу валютних коштів юридичних осіб без дозволу НБУ та фізичним особам понад встановлену норму;

- контроль за прямими інвестиціями, спрямований на збалансування прямих інвестицій резидентів за кордоном і прямих інвестицій нерезидентів в Україні;

- лімітування валютної позиції комерційних банків-резидентів та контроль за дотриманням установлених нормативів відкритої позиції;

- жорстка фіксація валютного курсу національної валюти.

Крім валютних обмежень практика валютного регулювання виробила ще ряд методів (інструментів), які забезпечують переважно економічний вплив на валютні відносини. Це, зокрема:

- курсова політика;

- облікова (дисконтна) політика та інші інструменти монетарної політики;

- валютна інтервенція (девізна політика);

- регулювання сальдо платіжного балансу;

- формування та використання золотовалютних резервів.

Курсова політика є невід'ємною складовою урядової програми економічного розвитку держави і має враховувати весь комплекс інструментів та реальні можливості щодо її реалізації. Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 17 лютого 1993 р. встановлення валютного курсу національної валюти належить до спільної компетенції НБУ та Кабміну.

Україна використовувала кілька режимів валютного курсу — від плаваючого до фіксованого з дальшим переходом до керованого плаваючого курсу.

Методами валютного регулювання, що використовуються традиційно, є девальвація та ревальвація — зниження та підвищення валютного курсу. Причинами їх є інфляція та невривноваженість платіжного балансу, розрив між

купівельною спроможністю грошових одиниць.

Мета девальвації — зниження офіційного курсу для стимулювання експорту та стримування імпорту.

До скасування фіксованого вмісту золота у валютах девальвація супроводжувалася зниженням металічного вмісту валюти, а ревальвація — підвищенням. За умов «плаваючих» валютних курсів девальвація та ревальвація відбуваються стихійно на валютному ринку.

У сучасних умовах девальвація та ревальвація не є засобами стабілізації валютного курсу. Вони являють собою лише метод приведення офіційного курсу у тимчасову відповідність з дійсним, що склався на ринку.

Довгострокова валютна політика охоплює довгострокові заходи структурного характеру по зміні валютного механізму. Основними методами довгострокової валютної політики є міждержавні переговори й угоди, насамперед у рамках Міжнародного валютного фонду, а також на регіональному рівні (Європейський фонд валютного співробітництва й ін.).

Заходами довгострокової валютної політики є порядок валютних розрахунків, режим валютних курсів і паритетів, використання золота і резервних валют, міжнародних платіжних засобів та ін.[8]

4. Проблеми та перспективи зовнішньоекономічної політики України.

Проблеми підвищення ефективності зовнішньоекономічної політики держави набувають на сучасному етапі виняткового значення.

Це пов'язано, по-перше, з рядом факторів внутрішнього характеру: знаходженням економіки країни на перехідному етапі до ринкової системи господарювання, яка перебуває в ситуації об'єктивної незбалансованості структури економіки і її повільної структурної перебудови; надмірною енерго- і ресурсоємністю галузей народного господарства; низькою конкурентоспроможністю національного виробництва; поступовим занепадом науково-технічного і високотехнологічного промислового потенціалів та ін.

По-друге, це обумовлено системою зовнішніх факторів: надмірною (від 20 до 90%) залежністю економіки України від монопольних імпортерських ринків постачання стратегічно важливих товарних позицій (енергоносіїв, сировинних та інших матеріальних ресурсів) для життєво важливих галузей виробництва; наявністю тисяч українських підприємств, задіяних у виробничих циклах, кінцева продукція яких виробляється за межами України; високою залежністю процесу структурного та технологічного реформування економіки України від різних форм зовнішніх джерел фінансування; відсутністю розвинутої зовнішньоторговельної інфраструктури (інформаційної, законодавчої, маркетингової, організаційної, трейдерської, біржової, виставочної, рекламної тощо); зберіганням Україною статусу «торговельного аутсайдера» світовій торгівлі через відсутність повного чи асоційованого членства у Світовій організації торгівлі (СОТ), Європейському союзу (ЄС), Центральноевропейській асоціації вільної торгівлі (ЦЕФТА) та інших торговельно-інтеграційних угрупованнях системи ГАТТ/СОТ, а через це слабкою конкурентозахищеністю зовнішньоекономічної діяльності України в умовах жорсткої конкурентної боротьби на міжнародних ринках товарів, капіталів і послуг; певним тиском інших країн на зовнішньоекономічну діяльність України через прямі та побічні форми різноманітних торговельних,

інвестиційних торговельно-стандартних, фітосанітарних, технологічних і фінансових обмежень.

Перспективи та основні напрями подальшого розвитку зовнішніх економічних зв'язків України з урахуванням їх світової і регіональної геополітичної структури можуть бути визначені таким чином.[20]

Країни СНД і Балтії

Пріоритетним завданням для України є забезпечення взаємовигідних і стабільних економічних зв'язків з країнами СНД, які утворили Економічний союз, та з країнами Балтії. Через створення умов для ефективних торговельних відносин з цими країнами можна прискорити досягнення стабілізації у вітчизняному виробництві. Проте актуальність розвитку цих відносин не зменшуватиме значення розвитку економічних зв'язків з іншими країнами світу.

Зовнішньоекономічні зв'язки з цією групою країн будуть розвиватися переважно на двосторонній основі з одночасним вдосконаленням торговельних режимів на засадах взаємної рівності і спрямовуватимуться на:

- поліпшення торговельного режиму з Російською Федерацією;
- продовження і вдосконалення різних форм торговельно-економічних, коопераційних, інвестиційних двосторонніх стосунків з іншими країнами — членами Митного союзу (Казахстан, Киргизстан, Білорусь);
- поглиблення торговельних та інших форм економічних відносин з країнами, які не є членами Митного союзу (Узбекистан, Туркменистан, Грузія, Вірменія); створення за участю цих країн товарно-транспортних ліній з мінімальним використанням транзитних територій третьої країни (через море — залізниця — автотранспортні шляхи);
- розвиток і поглиблення різнобічного торговельно-економічного співробітництва з Молдовою шляхом обопільної реалізації усіх переваг угоди про вільну торгівлю двостороннього Митного союзу;
- забезпечення стабільних поставок в Україну на взаємовигідних умовах

паливно-сировинних товарів відповідно до потреб народного господарства. З цією метою вживатимуться заходи для збільшення експорту українського капіталу, насамперед у формі прямого інвестування відповідних підприємств нафтогазодобувної та гірничодобувної промисловості країн СНД, освоєння розташованих на їхніх територіях окремих родовищ на основі концесій;

- створення спільних підприємств, транснаціональних компаній, спеціалізованих і кооперативних виробництв на базі угод про спільну діяльність;

- зміцнення та відновлення виробничих зв'язків по кооперації на базі міжгалузевої спеціалізації та традиційної внутрішньої; розвиток і формування нових зв'язків на основі сукупного використання прогресивних технологій;

- розвиток прямих договірних економічних зв'язків із окремими суб'єктами (регіонами) Російської Федерації, насамперед з такими, як Тюмень, Комі, Карелія, Якутія, Башкортостан, Татарстан, Далекий Схід, де зосереджено паливно-енергетичні ресурси, які становлять інтерес для традиційного експорту України;

- забезпечення конкурентоспроможності традиційних вітчизняних товарів (продукції агропромислового комплексу і чорної металургії, машин, устаткування) на ринках країн СНД і Балтії; збільшення ступеня інтеграції з країнами Балтії шляхом створення умов для ефективного реалізації режиму вільної торгівлі та посилення через ці зв'язки торговельно-економічних відносин з країнами Центральної і Північної Європи.

Країни Європейського Союзу

Розвиток відносин з ЄС у довгостроковій перспективі, з огляду на геополітичний, гео економічний і історичний європейський статус України, має залишатися одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Метою розвитку зовнішньоекономічних відносин України з ЄС є забезпечення економічної інтеграції господарства України у загальноєвропейський

економічний простір. Це значною мірою залежить від реалізації положень про партнерство та співробітництво між ЄС і Україною та тимчасової угоди про торгівлю. Основними пріоритетами мають стати:

- розширення доступу українських товарів, зокрема таких важливих, як текстиль, продукція металургійної промисловості та сільського господарства на європейські ринки;
- підтримка ефективних національних товаровиробників шляхом вдосконалення міжнародно-правового механізму захисту їх інтересів, зокрема через укладення відповідних галузевих угод; зняття існуючих бар'єрів у торгівлі та поглиблення виробничої кооперації;
- гармонізація економічного законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу та світової системи торгівлі ГАТТ/СОТ з урахуванням національних економічних інтересів і специфіки економіки України.

Основним етапом на шляху набуття Україною повноправного членства в ЄС має стати створення економічних і правових передумов для початку переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.[17,с.55]

Країни «Великої сімки»

Розвитку відносин з цією групою найбільш розвинутих країн приділятиметься значна увага, оскільки саме вони є потенційно найважливішими постачальниками нових технологій і високотехнологічних виробів, а також найпотужнішим джерелом інвестицій.

Пріоритети співробітництва з чотирма з них (Великобританія, Італія, Франція, Німеччина) збігаються з їх визначенням стосовно країн ЄС.

Розвиток зв'язків з США і Канадою має бути спрямований насамперед на реалізацію і розвиток тих угод і домовленостей, які були досягнуті протягом 1994—1996 рр., а саме:

- трансформація політичного визначення України як країни з перехідною економікою в юридичний статус з отриманням усіх преференцій, що випливають з цього;

- отримання постійного і повноосязного статусу найбільш сприятливої нації (РНБ) з метою запобігання дискримінаційних обмежень у торгівлі;
- врегулювання питань щодо обмеження доступу ряду товарів українського походження на північноамериканський ринок (метали, феросплави, ядерні матеріали, текстиль тощо).

Співробітництво з Японією спрямовуватиметься в першу чергу на залучення інвестицій у ті ефективні галузі, де Україна здатна брати участь у загальносвітовій спеціалізації (зокрема, електрозварювальна техніка, штучні алмази, надтверді матеріали, окремі рідкісноземельні метали), а також на спільне проведення науково-технічних досліджень і впровадження їх результатів у виробництво.

Доцільно активно розвивати співробітництво в рамках глобальних науково-технічних проєктів, які здійснюються «сімкою» на основі міжнародної кооперації, в тому числі у сферах енергетики, агропромислового комплексу, космосу, екології, охорони здоров'я, транспорту, зв'язку, інформатики, фундаментальних наук.[11,с.154]

Країни Центральної Європи.

Структуру економіки України та країн цього регіону (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Болгарія, Румунія, Хорватія, Македонія, Словенія, Албанія) сформовано відповідно до вимог колишньої РЕВ. Це обумовлює необхідність співпраці між ними з подальшим створенням зон вільної торгівлі з найбільш розвинутими країнами регіону, насамперед з країнами Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі.

Зовнішньоекономічна політика України стосовно цієї групи країн повинна передовсім передбачити відновлення таких пріоритетів:

- ефективних традиційних зв'язків, міжнародної спеціалізації Кооперування, зокрема у металургії, транспортному і сільськогосподарському машинобудуванні, хімічній та легкій промисловості;
- раціональних контактів у сфері науки і техніки, особливо з проблем

розроблення нових матеріалів і технологій, біотехнологій, проблем фізики низьких температур, ядерної фізики тощо.

Перспективним напрямом співробітництва має стати участь у спільних конференціях, програмах.

Державна політика в прикордонних областях стимулюватиме розвиток пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної діяльності з метою використання вигідного розташування прикордонних територій. Основним напрямом транскордонного співробітництва стане здійснення обміну товарами та робочою силою, координація робіт у сфері охорони навколишнього природного середовища, спільного використання інфраструктурних об'єктів, інформаційного обміну тощо.[11,с.73]

Країни Чорноморської зони економічного співробітництва (ЧЕС)

Крім країн зони ЧЕС, що входять до СНД та ЄС, Україна активно співпрацює з Туреччиною з метою виходу на ринки країн Близького Сходу для забезпечення диверсифікації джерел надходження нафтопродуктів, а також імпорту для легкої промисловості.

Завдання зовнішньої економічної політики України стосовно Болгарії та Румунії переважно зберігатимуться згідно з визначеними завданнями щодо відносин з країнами Центральної Європи.

Крім того, співробітництво з Болгарією та Румунією матиме важливе значення для розвитку придунайської торгівлі.

Серед заходів, що сприятимуть створенню передумов для плідного співробітництва в рамках ЧЕС є такі, як подолання або зниження митних бар'єрів, укладення міждержавних угод про режим прибережної торгівлі, створення багатосторонньої системи розрахунків з використанням спільного міждержавного банку відповідних країн, створення ряду прибережних спеціальних (вільних) локальних економічних зон.[2,с.55-57]

Країни Близького та Середнього Сходу

Активізація економічних стосунків з Ліваном, Кувейтом, Туреччиною, Єгиптом, Сирією, Саудівською Аравією, Об'єднаними Арабськими Еміратами та іншими країнами регіону має велике значення з точки зору забезпечення економіки України альтернативними джерелами енергоносіїв та фінансовими «портфельними» інвестиціями. Регіон може стати також великим споживачем інженерно-технічних послуг України по спорудженню промислових та цивільних об'єктів, транспортної і комунальної структури. За певних умов доцільно буде співробітничати у розвитку трансконтинентальної системи транспорту та зв'язку. Виважена політика дозволить українським підприємствам військово-промислового комплексу одержати необхідні для конверсії кошти від торгівлі військовою технікою, озброєнням та ремонтними послугами. [1,с.165]

Індія, Китай

Індія та Китай є одним із головних суб'єктів міжнародної торгівлі для України. Але подальше збільшення масштабів торгових операцій повинно доповнюватися розвитком виробничої кооперації з ефективним використанням фінансово-економічних можливостей Китаю, дешевої сировини для легкої, харчової і хімічної промисловості — з Індії, а також науково-технічного потенціалу України. Необхідним є пошук резервів для значного збільшення експорту української продукції машинобудування і передових технологій на взаємовигідній основі, насамперед для реконструкції об'єктів, споруджених за часів колишнього СРСР.[9,с.4]

В'єтнам, Індонезія та нові індустріальні країни Азії

В'єтнам, Індонезія та країни Південно-Східної Азії — потенційні партнери для нашої економіки у ХХІ столітті. Вони можуть стати значними ринками для торгівлі машинно-технічною продукцією, для надання інженерно-технічних послуг, підготовки кадрів тощо. Україна може брати участь у реалізації значного інвестиційного капіталу, що спрямовується на будівництво

великих об'єктів енергетичного та промислового призначення.

Одним з напрямів розвитку економічних відносин повинно стати співробітництво, пов'язане із впровадженням у вітчизняне виробництво сучасних науково-технічних досягнень з наступним спільним виходом на ринки третіх країн з високотехнологічною продукцією.

Поширюватиметься залучення в Україну іноземних інвестицій, збільшуватимуться обсяги експорту традиційної продукції української промисловості (металопрокат, вироби важкого машинобудування, верстати середньо технічного рівня, мінеральні (добрива, інша хімічна продукція) та імпорту порівняно дешевих, але високотехнологічних виробів для виробничого і невиробничого використання.[9,с.10]

Бразилія, Аргентина, Чілі та інші країни Латинської Америки

Протягом багатьох років між Україною та країнами Латиноамериканського континенту існували розгалужені економічні зв'язки (українська сторона здійснювала поставки енерготурбін, тракторів, екскаваторів, автотранспорту, кранів, українські фахівці брали участь у будівництві різноманітних об'єктів). Надалі потрібно поновити і розширити зв'язки, що існували раніше, для просування українських товарів на латиноамериканському ринку. Враховуючи зацікавленість Аргентини, Бразилії, Чілі в реалізації своїх національних космічних програм, корисним вбачається співробітництво у сфері обміну ліцензіями та «ноу-хау» в аерокосмічній галузі.[1,с.122]

Інші країни

Серед інших країн світу Україна співпрацюватиме і розширюватиме економічні зв'язки з країнами Північної (Єгипет, Марокко, Туніс та ін.) і Західної Африки (зокрема, Гвінейською Республікою), з іншими арабськими державами Середземномор'я, а також з Ізраїлем.

Набуватимуть подальшого розвитку економічні зв'язки з Мексикою, з

нафтовидобувними країнами — Індонезією, Брунеєм, Нігерією, Південно-Африканською Республікою.

Перспективи подальшого розвитку та вдосконалення зовнішніх економічних зв'язків України пов'язані з проведенням єдиної зовнішньоекономічної політики держави, реалізацією її економічних інтересів і безпеки, проникненням та зміцненням позицій національного товаровиробника на зовнішніх ринках товарів та послуг, посиленням конкурентоспроможності української продукції, збільшенням її експорту, надходжень іноземних інвестицій, здійсненням контролю за надходженням в Україну валютних цінностей, захистом прав і законних інтересів України, вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарської діяльності.[1,с.153]

Висновки

Отже, можна зробити подальші висновки: поміж комплексу термінових завдань зовнішньоекономічної політики України найперше значення має утворення механізму зовнішньоекономічних відносин, його теоретичне розроблення і практичне втілення в життя. При тому йдеться про утворення фактично нового механізму, який повинен налагоджувати взаємовідносини України з навколишнім світом на безкомпромісно нових засадах.

Під механізмом зовнішньоекономічних зв'язків розуміють сукупність певних їх форм, а також систему організаційно-управлінських, правових і фінансово-економічних важелів, котрі забезпечують ефективну взаємодію національних народногосподарських комплексів із світовими з метою прискорення розвитку продуктивних сил країни та підвищення соціально-економічних показників життя її громадян.

Отож з принципу міжнародного поділу праці, геополітичного становища України, характеру розвитку її продуктивних сил, існуючих науково-технічного та ресурсного потенціалів, механізм зовнішньоекономічної діяльності, який формується в країні, потрібно орієнтувати на реалізацію основної стратегічної мети у сфері зовнішньоекономічної політики - інтеграцію народногосподарського комплексу України у світову господарську систему. Ця інтеграція передбачає досягнення таких наступних цілей:

- формування розвинутої ринкової системи господарства, яка базувалася б на загальноприйнятих у світовій практиці принципах, нормах та економічних механізмах;
- використання можливостей світового ринку для структурної перебудови національного господарства;
- перетворення зовнішньоекономічної сфери в активний фактор динамічного та високоефективного економічного зростання.

Проблеми підвищення ефективності зовнішньоекономічної політики державинабувають на сучасному етапі виняткового значення. Пріоритетним завданням для України є забезпечення взаємовигідних і стабільних економічних зв'язків з країнами СНД, які утворили Економічний союз, та з країнами Балтії. Через створення умов для ефективних торговельних відносин із цими країнами можна пришвидшити досягнення стабілізації у вітчизняному виробництві. Розвиток відносин з ЄС у довгостроковій перспективі, з огляду на геополітичний, гео економічний і історичний європейський статус України, має утримуватися одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Розвитку відносин з цією групою найбільш розвинутих країн приділятиметься значна увага, оскільки саме вони є потенційно найважливішими постачальниками нових технологій високотехнологічних виробів, а також найпотужнішим джерелом інвестицій. Пріоритети співробітництва з чотирма з них (Великобританія, Італія, Франція, Німеччина) збігаються з їх визначенням стосовно країн ЄС.

Окрім цього варто сказати про важливість співпраці в області нових технологій та поглибленні наукової інтеграції, в першу чергу з країнами колишнього Союзу. Гадаю, що саме ці напрямки в області зовнішньоекономічної політики сприятимуть економічному зростанню і подальшій стабілізації України.

Список використаної літератури

1. Беляєв О.О., Бабело А.С. /Економічна політика: Навчальний посібник К.: КНЕУ 2004
2. Богорош О., Гриньов Б. Прогнозування міжнародного науково-технічного співробітництва України з країнами СНД і ЧЕС // Вісн. НА України, 2001, № 9-10. – С. 55-67.
3. В.Паламарчук /Важлива умова економічного зростання / Економіка України .- 2000.- №6, с.21-23
4. Гаврилюк О. В., Румянцев А. П. Економічна інтеграція в сучасному світі.— К.: Наукова думка, 2012. — 400 с.
5. Дробінка І. Г. Політологія: Навчальний посібник/ І. Г. Дробінка, Т. М. Кришталь, Ю. В. Підгорецький; Мін-во освіти і науки України. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 289 с.
6. Засади зовнішньої політики : стан законодавчої бази та перспективи правового забезпечення // Верховна Рада України. – Матеріали круглого столу. – К. – 2007. – 43 с.
7. Зовнішня політика України: реалії та перспективи // Політика і час. - 2004. - N1. - С. 9.
8. Литвин В. Зовнішня політика України: від адаптації до конкретних дій . - 2005. - N3. - С. 59.
9. Лукінов І. Інтереси України в розвитку партнерських взаємовідносин з країнами Центральної Азії та Кавказу // Економіка України. — 2001. — №5. — С. 4—14.
10. Міжнародні валютно-кредитні відносини: підручник / Под ред. Филипенко А.С. -К.: Либідь, 2010.
11. Міжнародні економічні відносини: регулювання міжнародних економічних відносин / А. С. Філіпенко, та ін. — К.: Либідь, 2001. - 254 с.

12. О. Є. Новіков, Т.Ш. Садрінов, Систематизація наукових поглядів щодо визначення сутності терміна «Зовнішньоекономічна політика»/О.Є. Новіков, Т.Ш. Садрінов// // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://nbuv.gov.ua/node/554>
13. Політологія: Навчальний посібник/ Валентина Штанько, Наталія Чорна, Тетяна Авксентьєва, Лідія Тіхонова,; Мін-во освіти і науки України, Науково-методичний центр вищої освіти. - 2-є вид., перероб. і доп.. - К.: Фирма "ИНКОС": Центр учбової літератури, 2007. - 287 с.
14. Правові аспекти здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні ". Журнал " Право України" 2007р.
15. Про зовнішньоекономічну діяльність в Україні : Закон України від 16 квітня 2006 р. № 959-ХІІ / Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29
16. Рубський Б. Конкурентоспроможність української економіки: орієнтири макropolітики в кризових умовах // Економіка України. — 2002. — №4.—С. 4—15
17. Семінков С. Єдиний ринок Європейського Союзу: деякі аспекти податкової гармонізації // Економіка України. — 2011. — № 3. — С. 70-75
18. Табачник Д. Новий курс зовнішньої політики України: досягнення і перспективи // Політика і час. - 2005. – N5. - С. 4.
19. Храмов В. О., Бовтрук Ю. А. /Зовнішньоекономічна політика: . — К.: МАУП, 2002.
20. Ю. І. Пилипенко, Стратегія зовнішньоекономічної політики України в умовах глобалізації./ Ю.І.Пилипенко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2012_1_10
21. Фигурновой Н.П. Міжнародна економіка: Навчальний посібник для вузів / Н.П. Фигурновой. — М.: Омега-Л, 2005. — 509с.